

Vyhodnotenie škôd a rizík na mieste

Kontrolný zoznam hodnotenia škôd a rizík na mieste

Osobná bezpečnosť by mala byť najvyššou prioritou pri vykonávaní posudzovania lokality v postihnutých oblastiach. Majte na pamäti nasledujúce tipy predtým, než vstúpite do lokality:

- ☒ Pred vstupom do lokality sa uistite, že máte potrebné povolenia na vstup.
- ☒ Uistite sa, že máte prístup aspoň k jednému spôsobu komunikácie, napríklad mobilný telefón alebo VHF rádio.
 - ☐ Zapíšte si telefónne čísla miestnej policajnej stanice, hasičskej stanice, záchranných služby pre prípad núdze IZS 112.
 - ☐ Zapíšte si telefónne kontakty kolegov.
- ☒ Vyhybajte sa nebezpečným situáciám a buďte si vedomí, že následky katastrofy môžu zahŕňať ďalšie riziká, ako sú následné otrasy, zosuvy pôdy, rabovanie a podobne.
- ☒ Buďte si vedomí svojho okolia a nájdite si najbližšiu bezpečnú zónu.
- ☒ Zachovajte pokoj a dávajte pozor, kam kráčate.
- ☒ Nechoďte na miesto bez príslušnej bezpečnostnej výbavy.
- ☒ Neprechádzajte sa po lokalite sami alebo bez plánovania svojej trasy.
- ☒ Stav ciest môže byť veľmi zlý a prístup veľmi obmedzený. Dobre si naplánujte cestu a vyhnite sa šoférovaniu po tme.

Pred príchodom na miesto sa uistite, že máte nasledujúce vybavenie a zásoby na začatie hodnotenia škôd a rizík na mieste:

Osobné ochranné prostriedky (pozri kompletný zoznam na nasledujúcej strane)

- Formuláre na hodnotenie škôd a rizík
- Fotoaparát, smartfón alebo tablet na fotografovanie a nahrávanie geo-súradníc, ak sú povolené.
- V situáciách, kde ani kamera ani mobilné telefóny nie sú v rámci lokality povolené, mali by ste mať priložený skicár na zakresľovanie a robenie poznámok.
- Bateria/baterka s náhradnými batériami
- Meracia páska, výtyčky/vytyčovací tyčky a nivelačný prístroj/vodováhu (ak je to možné)
- Navigačný kompas. Dostupné sú aj aplikácie stiahnuteľné do smartfónu, ktoré majú funkciu kompasu.
- Nástroj na meranie širok trhlín
- Laserový merač vzdialeností
- Referenčnú farebnú škálu pre fotografovanie
- Pevnú podložku s úchytkou na papier
- Papier – prázdny a mriežkový
- Obyčajné a farebné ceruzky, aby ste si označili prvky na mapách. Vyhnite sa perám, pretože ak sa formy navlhčia, atrament sa roztečie a stratíte dôležité informácie.
- Gumené strúhadlo na ceruzky a pravítka
- Kalkulačku (ak je to možné), alebo aplikáciu v smartfóne

- Výstražnú pásku, laná na značenie
- Balenú vodu a jedlo
- Telefónny zoznam kľúčových osôb zodpovedných počas núdzovej situácie, napr. polícia, hasičská stanica, sanitka a podobne.

BC Housing. 2018. Rýchle hodnotenie škôd. Burnaby, BC Bývanie. Dostupné na: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Kontrolný zoznam osobných ochranných prostriedkov

V závislosti od typu núdzovej situácie a miesta, ktoré dokumentujete by mal byť každý vopred vybavený nasledujúcim vybavením, aby sa zabezpečila osobná bezpečnosť všetkých členov tímu:

Prilba

Dobre viditeľná (príp. reflexná) bunda alebo vesta

Dlhé nohavice a košeľa s dlhým rukávom

Uzavretá obuv

Baterka s náhradnými batériami

Píšťalka

Prachové masky

Priemyselné bezpečnostné rukavice

Ochranné okuliare

Osobná lekárnička

Repelent proti hmyzu

Dezinfekčný gél na ruky

Connecticut Technology Transfer Center. 2010. Ochranné vybavenie pre pracovníkov pri reakcii na hurikánové povodne. Connecticut, Fakulta inžinierstva, University of Connecticut. Dostupné na: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

• Počas núdzovej fázy by sa mali zaznamenávať len závažné škody. Nemalo by sa plytvať časom na zaznamenávanie pomalých a postupujúcich procesov zhoršovania a rizík: to môže počkať, kým situácia nebude vhodnejšia pre vykonávanie podrobných hodnotení.

• Pri hodnotení škôd a rizík pre nehmotné dedičstvo, môžete začať vyhodnotením súvisiacich hmotných prvkov (budovy, nástroje, kostýmy a pod.) a ľudí. Napríklad, ak sú ovplyvnené remeslá(remeselná výroba), zhodnoťte škody na remeselných produktoch, používaných zariadeniach a nástrojoch,

potrebných surovínach a pracoviskách/výrobníach. Zároveň sa snažte pochopiť ako boli ovplyvnení samotní remeselníci.

- Vyhnite sa príliš veľkému množstvu fotografií toho istého poškodenia alebo lokality, pretože to komplikuje zostavovanie dát. Namiesto toho sa uistite, že máte niekoľko kvalitných širokohlých fotografií a tam, kde je to relevantné, urobte podrobné fotografie.
- Zbierajte dáta čo najobjektívnejšie na základe vizuálnych pozorovaní a rozhovorov (zaznamenajte si s kým).
- Snažte sa neponúkať interpretácie alebo analýzy, pokiaľ na to nemáte potrebnú kvalifikáciu.
- Budte konzistentní v spôsobe, akým zbierate dáta a zbierajte dáta vo formáte, ktorý sa dá ľahko reprodukovať. Kombinujte tieto údaje s rozhovormi(interview).
- Uistite sa, že zbierate viac než len čísla. Je tiež dôležité rozprávať sa s ľuďmi – najmä so zainteresovanými stranami, ako sú správcovia lokalít, miestne komunity a miestne úrady.
- Údaje by mali byť ľahko čitateľné a interpretovateľné.
- Pozerajte sa pozorne: cenné informácie môžu byť ukryté v troskách.
- Aby sa zabránilo strate dát, zbierajte údaje prostredníctvom viacerých prostriedkov, ako sú hodnotiace formuláre, písomné poznámky, skice, fotografie a technologické nástroje.
- Údaje o poškodení kultúrneho dedičstva môžu byť často citlivé, a niekedy dokonca zdrojmi konfliktu. Prijmite opatrenia na zabezpečenie dát, ktoré zhromažďujete (napr. pomocou šifrovaného pevného disku) a sprístupnite ich len príslušným orgánom.

Bezpečnosť a stabilizácia

Objekty a fragmenty

Objekty a fragmenty

1 Na vytvorenie mriežky najprv zohľadnite veľkosť, tvar a dostupnosť oblasti, z ktorej je potrebné vyzdvihnúť predmety alebo historické stavebné fragmenty. Položením mriežky dokáže presne určiť polohu každého fragmentu, čo pomáha pri reintegrácii pôvodných materiálov počas celkového konzervovania-reštaurovania.

2 V závislosti od veľkosti oblasti, na ktorú sa pripravujete vytvorte mriežku meraním dĺžky a šírky plochy a rozdelenia na rovnomerne veľké štvorce. V poradí na odstránenie veľkých fragmentov alebo tehál historického muriva štruktúry, môžete rozdeliť plochu, ktorú potrebujete vyčistiť, na 5 x 5 m štvorcových.

3 Na získanie silne fragmentovaných zdobených povrchov použite menšie mriežky (pozri fotografiu).

4 Mriežka sa dá vyznačiť tenkými lanami a zabezpečiť pomocou malých kovových alebo drevených kolíkov. Prípadne použite ťažké kamene na pripevnenie lán k zemi. Uistite sa, že natiahnuté laná sú viditeľné, aby sa zabránilo zakopnutiu.

5 Každý štvorec pomenujte alfanumericky a označte ho pomocou lepiacich štítkov a vodotesných(permanentných) fixiek.

6 Keď vytvoríte svoje mriežky, lokalizujte a vyznačte ich na mape poschodia. Uistite sa, že označíte referenčný smer (napríklad ako sever) a hlavné prístupové body na lokalitu. Označte umiestnenie každej mriežky, jej názov a alfanumerický kód Bunky.

Ak je lokalita zaplavená alebo máte na mieste len obmedzený čas, rozdeľte si mriežku na široké sekcie ako A, B alebo 1, 2 a označte ich na mape miesta označujúcej sever a juh.

1. Používajte nitrilové alebo vinylové rukavice na manipuláciu s predmetmi, ktoré sú zaprášené alebo kontaminované. Uistite sa, že rukavice sú správnej veľkosti a priliehajú na ruky; inak sa vám predmet môže neúmyselne vyšmyknúť, spadnúť alebo môžete spôsobiť poškodenie predmetu.

2. Vymeňte rukavice, keď sú príliš špinavé, aby ste sa vyhli zašpineniu predmetov.

3. Pri manipulácii s prašnými alebo špinavými predmetmi noste protiprachovú masku.

4. Odložte šperky a doplnky, ktoré by sa vám mohli zamotať alebo poškriabať predmet.

5. Pred prepravou predmetov z jedného miesta na druhé identifikujte jasnú trasu a uistite sa, že na nej nebudú žiadne prekážky.

6. Vždy používajte obe ruky na držanie predmetu. Aby sa zabezpečilo, že hmotnosť predmetu je rozložená, položte jednu ruku pod predmet a druhou rukou podopierajte telo objektu.

7. Nenoste predmety za rukoväte, výlevky, iné krehké súčasti alebo vystupujúce prvky.

8. Aby ste predišli nehodám alebo poškodeniu, nenoste veľa predmetov zároveň.

9. Kde je to možné, používajte na presun objektov prepravky, krabice alebo podnosy. Na prepravu predmetov na väčšiu vzdialenosť použite vozík, ak je k dispozícii.

10. Na bezpečný transport ťažších alebo nadrozmerných predmetov sú potrebné aspoň dve osoby.*

11. Pozor pri opieraní obrazov, alebo iných podobných predmetov navzájom o seba. Neukladajte obrazy priamo na zem, vždy ich podložte izolačnou vrstvou od podlahy. V prípade predpokladu dlhšieho odloženia, zabezpečte, aby vôbec nestáli na podlahe, ale radšej na vyvýšenej ploche, napr. palete, predídete tak komplikáciám, ak by došlo k náhodnému zaplaveniu priestoru. Nerovnaké formáty môžu spôsobiť neželané pretlačenie rohov a hrán do obrazovej plochy. Pri nevyhnutnom

vzájomnom opieraní sa oplatí postupovať uvážlivo a otáčať formáty tak, aby sa navzájom obrazy nepoškodili. Pokiaľ možno, preventívne chráňte aj opierané hrany nastrihanou špeciálnou penovou gumou alebo kúskami bublinkovej fólie. Počet o seba opretých obrazov musí byť limitovaný - má ich byť čo najmenej a nemá hroziť ich zosuv.

¹Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage*

Emergency Evacuation of Heritage Collections. Paríž, UNESCO a Rím, ICCROM. Dostupné na: <https://perma.cc/7J4C-TJDK> Rada pre zbierky dedičstva. 1998f. reCollections, Starostlivosť o zbierky po celej Austrálii — manipulácia, doprava, Skladovanie a vystavovanie. Canberra, Rada pre zbierky dedičstva. Dostupné na: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

1. Nesprávne balenie môže spôsobiť trvalé fyzické poškodenie predmetov kultúrneho dedičstva, pretože sú zvyčajne krehké kvôli svojmu veku alebo ich predchádzajúcemu používaniu. Preto je pri balení takýchto predmetov na núdzovú evakuáciu dôležité zvážiť nasledujúce:

- Použité obalové materiály by mali chrániť povrch objektu, znižovať vystavenie nárazom, vibráciám, prachu a iným znečisťujúcim látkam a izolovať ho od náhlych výkyvov teploty a vlhkosti okolitého prostredia.
- Aby sa zabránilo napätiu alebo deformácii, materiály používané na balenie by mali zodpovedať tvaru a veľkosti objektu.
- Malo by byť jednoduché identifikovať objekt zabalený v jeho obale. Pomôže to minimalizovať manipuláciu.

2. Pri výbere vhodných baliacich materiálov je dôležité identifikovať materiály, z ktorých sú vyrobené predmety určené na balenie. Napríklad pri balení papierových predmetov alebo textílií sa uistite, že nebudú umiestnené v prepravke, ktorá by mohla uvoľňovať pary kyselín (napr. čokoľvek vyrobené z čerstvého dreva alebo preglejky).

3. Z dostupných materiálov si vyberte tie najkvalitnejšie, ktoré použijete na priamy kontakt s predmetom. Vo všeobecnosti neškrobená bavlna alebo nefarbený mušelín sa dajú bezpečne použiť na zabalenie väčšiny organických a anorganických materiálov.

4. Pri zhromažďovaní materiálov na balenie sa snažte vyberať také, ktoré môžete použiť na rôzne účely. To pomôže znižovať náklady a zabezpečiť efektívne využívanie zdrojov.

5. Na balenie predmetov vyberte uzatvárateľné krabice, prepravky s krytmi dostatočne pevné na to, aby sa dali skladať jedna na druhú.

6. Ak používate použitú krabicu alebo nádobu, uistite sa, že vo vnútri nezostali žiadne kontaminanty, ako napríklad zvyšky zeleniny, škodcovia alebo chemikálie.

7. Zbalte predmety vyrobené z podobných materiálov spolu. Použitie partície/prepážky, alebo tlmiace materiály na zabránenie kontaktu medzi predmetmi.

8. Nedávajte ľahké a ťažké predmety do jednej prepravky/krabice/debny, pretože ťažké predmety môžu spadnúť na ľahké, tlačiť na ne, alebo ich poškodiť.

9. Keď umiestnite predmet(y) do debny alebo krabice, naplňte medzipriestory/dutiny tlmiacimi materiálmi, aby sa zabránilo posunu objektu/ov a absorbovali sa nárazy.

10. Na zabalenie cenných dokumentov alebo umeleckých diel na papieri alebo papyruse, použite ploché krabice. Prípadne predmet zabaľte do kvalitného papiera, napríklad vyrobeného z bavlnených handier, a potom ho umiestnite ho medzi dve pevné podložky/dosky.

11. Na zabalenie viacerých papierových položiek používajte kvalitné čisté papierové listy na oddelenie jednotlivých položiek. Toto pomôže aby sa znížilo riziko prenosu atramentu alebo farby z jedného objektu na ďalší. (Ak je to možné, používajte pH neutrálny papier a na balenie archivárske kartóny so zásaditou rezervou)

12. Aby ste zachovali tvar a štruktúru knihy, zabaľte ju do kvalitného papiera a potom uložte tak, aby chrbtom smerovala dolu do kontajnera.

13. Ak potrebujete zabaliť veľké a nezarámované umelecké dielo na papieri alebo textílií - plátne, použite vhodný valec a natočte naň umelecké dielo otočené tvárou von. Nakoniec rolku prikryte mušelínom, Tyvekom™ alebo kvalitným ručne vyrobeným papierom. Ak nie je dostupný špeciálny archívny tubus, použite hrubostennú kartónovú tubu a obaľte ju mušelínom, Tyvekom™ alebo kvalitným papierom aj pred narolovaním diela. Uistite sa, že priemer valca/tubusu je veľký, pretože to pomáha znížiť riziko poškodenia spôsobeného pôsobením napätia v ohýbaných vrstvách.

14. Zabaľte krehké predmety vyrobené z materiálov ako terakota, sklo alebo keramika do samostatných plastových vreciek pred ich vložením do veľkého kontajnera/prepravky. Používajte materiál na tlmenie a/alebo priečky tak, aby sa zabránilo kontaktu s inými predmetmi a vyhlo sa poškodeniu aj takému, ako je odieranie.

15. Aby sa zabezpečilo správne balenie v núdzových podmienkach, pracujte ako na montážnej linke. Priradte jednu osobu na balenie, druhú na prípravu krabíc/kontajnerov a ďalšiu osobu, ktorá označí každý kus jedinečným identifikačným číslom a vloží ho do prepravky/pripraveného kontajnera.

16. Uistite sa, že všetky krabice majú štítky s počtom a označením typu objektov v nich obsiahnutých.

17. Aby sa predišlo nesprávnemu zaobchádzaniu s krabicami obsahujúcimi predmety, označte ich bežne používanými značkami: 'krehké', 'hore/dole', 'zaobchádzajte opatrne', 'týmto smerom hore' a 'udržujte suché'.

Upravené, podľa: Tandon, A. 2016. Endangered Heritage. Emergency Evacuation of Heritage Collections. Paríž a Rím, UNESCO a ICCROM. Dostupné na: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Stabilizácia poškodeného huteľného kultúrneho dedičstva

Kedy je vhodné suché čistenie povrchov?

- Suché čistenie povrchu je vhodné, keď je na ňom toľko špiny alebo prachu, že môže poškodiť samotný objekt alebo objekty v jeho blízkosti. Viazaná špina/depozit, ktorá objekt nepoškodzuje, môže byť ponechaná.
- Objekt musí byť konštrukčne pevný, alebo dobre podopretý. Nečistite objekty alebo fragmentované štrukturálne prvky, ktoré sú krehké. Ak máte obavy, že sa počas čistenia nejaký predmet rozbije, nesnažte sa ho čistiť.
- Zvážte krehkosť dekoratívnych prvkov, ako sú farby alebo zlátenie. Ak je pravdepodobné, že pôvodný materiál by mohol byť pri čistení odstránený, zvážte, či je čistenie nevyhnutné vykonať.
- Budte opatrní pri čistení archeologického materiálu. Archeologické objekty môžu mať na svojom povrchu, alebo vnútri objektu nánosy alebo nečistoty, ktoré majú vedecký význam. Aby sa zabránilo nadmernému čisteniu, požiadajte o pomoc konzervátora-reštaurátora alebo archeológa, aby ste sa uistili, že neodstránite dôležité vedecké údaje. Ak takáto odbornosť nie je dostupná, odstráňte len voľnú špinu z vonkajšej strany objektu. Nikdy nečistite vnútro objektov.

1. Na voľný depozit - špinu alebo hustý prach použite mäkkú kefu alebo sa môže na odstránenie kontaminantov použiť vysávač. Kontaminanty, ako napríklad prach, sadze, špina a iné voľné usadeniny sa dajú odstrániť pomocou Použitie mäkkých štetcov a špongií. Ak máte prístup k nepretržitému napájaniu a vysávaču s HEPA filtrom (vysokoúčinný filter, absorbujúci častice), Môže sa použiť aj na odstránenie voľnej povrchovej plesne a zakorenené kontaminanty.
2. Ak používate vysávač, prekryte trysku jemnou sieťkou alebo plátnom, aby ste mali väčšiu kontrolu nad ťahom vzduchu a nechcete omylom povysávať časť objektu. Ak vysávame zeminu z dvojrozmerného objektu, opatrne držte vákuum nad vrchom objektu (bez dotýkajúc sa ho), a jemne roztrieskať nečistoty smerom k tryske.
3. Na sadze alebo iné veľmi jemné častice použite dymovú špongiu na odstránenie kontaminantov. Nikdy nepoužívajte špongie na kovové objekty. Použite radšej kefu alebo plátno.
4. Na vyčistenie povrchu trojrozmerného objektu ho bezpečne uchopte pred použitím štetca alebo špongie. Ak je objekt veľký, ťažký alebo ťažko uchopiteľný, požiadajte niekoho o pomoc s pridržaním, alebo nech objekt stabilizujete za vás.
5. Keď čistíte povrch dvojrozmerného objektu, ako je umelecké dielo na papieri alebo obraz na plátne, umiestnite objekt na čistom, rovnom povrchu, ktorý je prekrytý ochrannou plachtou (napr. Tarpaulin), alebo plastom. Nechajte partnera, aby pridržal predmet za horné a dolné rohy súčasne a jemne odhrňte prach alebo kontaminanty.
6. Pri odstraňovaní kontaminantov sa uistite, že nepoškodzujete povrch objektu. Aby sa zabránilo odreniu/abrázii, pri odstraňovaní špiny štetcom nevyvíjajte príliš veľký tlak a postupujte len jedným smerom.

7. Keď na odstránenie jemných povrchových kontaminantov, napríklad sadze, používate špongiu, nešúchajte ňou po predmete. Jemne pritlačte špongiu na postihnuté miesto, aby ste zdvihli kontaminant. Keď sa povrch špongie príliš zašpiní, odstrihnite zašpinenú časť nožnicami a pokračujte v čistení čistou časťou špongie.

(Bezpečnosť a stabilizácia Rady na ochranu: Čistenie Sadzami poškodené predmety. Canberra, Austrálsky pamätník vojny. Dostupné na: <https://perma.cc/Q38H-G6KT> Kanadský inštitút ochrany prírody. 2017. Starostlivosť o predmety a Vymáhanie. Ottawa, minister verejných prác a vlády. Dostupné na: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU> Rada pre zbierky dedičstva. 1998d. reCollections: Starostlivosť o Zbierky po celej Austrálii – Správa zbierok. Canberra, Rada pre zbierky dedičstva. Dostupné na: <https://perma.cc/5NAY-J562> Scott, M. 2003. Lesné požiare... Chráňte svoje vzácne veci. Melbourne, Univerzita v Melbourne. Dostupné na: <https://perma.cc/8KVN-5YIQ>)

Kedy je mokré čistenie povrchu vhodné a čo budete potrebovať?

1. Čistenie by sa malo vykonávať len na predmetoch, ktoré už sú mokré a kontaminované ťažkými usadeninami, ako je blato.
2. Čistenie musí prebiehať pod dohľadom profesionálnych konzervátorov-reštaurátorov alebo skúsených záchranárov kultúrneho dedičstva .
3. Uistite sa, že máte pripravené sekundárne pomocné materiály a pomôcky na sušenie mokrých materiálov.
4. Musíte mať prístup k čistej, tečúcej vode.
5. Uistite sa, že máte k dispozícii veľkú plochu priestoru na použitie a odstraňovanie špinavej vody. Udržujte túto oblasť oddelenú od suchej pracovnej stanice, aby sa zabránilo kontaminácii (napr. oprskaniu) iných predmetov.

Ako čistiť mokré materiály?

- Položte ploché, plytké podnosy do radu a naplňte ich čistou vodou. Počet takýchto nádob, ktoré budete potrebovať, závisí od toho, nakoľko znečistené sú vaše predmety a množstvo predmetov, ktoré vyžadujú očistenie. Mali by ste mať k dispozícii aspoň tri podnosy pre oplachovanie predmetov. Ak sú predmety veľmi špinavé, budete potrebovať viac nádob/podnosov na viaceré opláchnutia.
- Umiestnite mokrý predmet na vode odolnú podperu, napríklad na pevnú plastovú fóliu alebo polyesterovú sieťku – môže byť aj na pevnom ráme (pre predmety ako papier, fotografie a malé ploché textilie). Uistite sa, že máte základnú podperu o niečo väčšiu ako samotný objekt.
- Jemne vložte predmet do prvého podnosu. Rukou rozčerte alebo prihrňajte vodu a jemne odstráňte blato a iné usadeniny. Nepoužívajte kefy ani iné nástroje na odstránenie nečistôt.
- Vyberte predmet z prvého podnosu a preneste ho do druhého s čistou vodou. Opakujte proces oplachovania a prejdite na tretí podnos. Pokračujte v procese, kým nie je v poslednej nádobe čistá voda a bahenné usadeniny boli odstránené.

Po núdzovej situácii alebo katastrofe leží zodpovednosť za počiatočnú starostlivosť o postihnuté objekty na inštitúcii kultúrneho dedičstva, ktorej sa týka. Táto je zodpovedná za požiadavky na primárnu starostlivosť a stabilizačné opatrenia poškodeného kultúrneho dedičstva a vykonanie vhodných krokov prvej pomoci.

PRVÁ POMOC PRE KULTÚRNE STATKY

Cieľom je zachránené kultúrne pamiatky stabilizovať a odstrániť z nich škodlivé látky prostredníctvom vhodných opatrení, aby sa ich stav ďalej nezhoršoval. Kvalita primárnej starostlivosti určuje, či, a do akej miery bude možné predmety zachovať. O čo lepšie je prvá pomoc pripravená pre konkrétnu zbierku vopred, tým skôr môžu byť následné poškodenia stlmené a objektom môže byť zabezpečená optimálna starostlivosť. Jasne formulované postupy podporujú poskytovateľov prvej pomoci a umožňujú ich rýchlu reakciu.

DÔLEŽITÉ FAKTORY PRE ZÁCHRANU, BEZPEČNOSŤ A PRIMÁRNA STAROSTLIVOSŤ O PREDMETY KULTÚRNEHO DEDIČSTVA

- + Ak je to možné, zavolajte reštaurátora/ku
- + Núdzový plán s navrhnutými postupmi a opatreniami

POZOR! Záchrana osôb, osobná ochrana a osobná bezpečnosť majú vždy absolútnu prioritu. Len keď sú tieto ukončené alebo garantované a je k dispozícii povolenie od Záchraného zboru, môže sa začať s prvou pomocou pre kultúrne dedičstvo. Unáhlené konanie vedie ku škodám na zdraví a bezpečnosti osôb a objektov!

V princípe každá manipulácia, pohyb a premiestnenie umenia a kultúrnych pamiatok, môžu pri nesprávnom postupe viesť k mechanickému poškodeniu majetku. Ak sú transport alebo premiestnenie nedostatočne zdokumentované, objekty sa potom ťažko hľadajú, alebo sa môžu stratiť. V prípade núdze sa tieto riziká zhoršujú pod časovým tlakom a obmedzenými zdrojmi, takže preprava musí byť presne naplánovaná vopred.

DÔLEŽITÉ FAKTORY

- + Dôjde k ďalšiemu poškodeniu, ak objekty zostanú na svojom pôvodnom mieste?
- + Je možné objekty ľahko ochrániť opatreniami in-situ, až do odstránenia škôd a času, keď bude prítomný reštaurátor?
- + Musíme evakuovať objekty do núdzového skladu ?

- + Zavolajte na pomoc reštaurátorov/ky.
 - + Priorizujte objekty.
 - + Noste ochranné pomôcky.
- Pozri kapitolu "Evakuácia do núdzového depa"! (str. 101)

PO POVODNI: PRVÁ POMOC PRE KULTÚRNE PAMiatKY POŠKODENÉ VODOU

Skúsenosti ukazujú, že vo väčšine škodových udalostí ide o poškodenie spôsobené vodou. Či už zaplavením, technickou chybou vo vodovodnom potrubí, preniknutím vody cez strechu alebo okná, preniknutím podzemnej vody alebo dokonca hasiacou vodou hasičským zborom počas hasenia. Prioritou je rýchla prvá pomoc a okamžitá preprava mimoriadne citlivých predmetov. Vodou poškodené predmety, mokré alebo vlhké materiály sú zvyčajne oveľa citlivejšie a krehkejšie, než by boli v suchom stave. Cieľom je postarať sa o veľké množstvo objektov a zároveň nájsť rovnováhu medzi požiadavkami jednotlivých predmetov a efektívnou primárnou starostlivosťou o veľké množstvá objektov. V prípade núdze sa často ešte priamo na mieste musia v provizórnych podmienkach stabilizovať veľké a rôznorodé zbierky tak, aby bolo ich následné ošetrenie reštaurátormi/kami vôbec možné. Pracovné postupy prvej pomoci musia byť zorganizované čo najlepšie, aby sa materiálne zdroje a personál nasadzovali čo najefektívnejšie. Jasná pracovná štruktúra so zodpovednosťami a úlohami je nevyhnutná na to, aby reštaurátori, ďalší zamestnanci múzea, ako aj dobrovoľníci mohli byť nasadzovaní rozumne. Musí byť zaručené zdravie a bezpečnosť všetkých zamestnancov.

DÔLEŽITÉ FAKTORY

- + Vlhké a mokré predmety by sa mali presúvať a manipulovať s nimi čo najmenej.
- + Ak sú objekty priamo vyberané z vody, odporúča sa počas tohto procesu podprieť ich zospodu, alebo pod ne podložiť stabilnú podložku.
- + Prenikanie vlhkosti môže viesť k napučaniu glejených spojov a lepiacich materiálov – spoje v nábytku sa môžu uvoľniť.
- + Predmety vo vlhkom alebo mokrom stave môžu výrazne oťažiť.
- + Predmety by sa kvôli týmto prírastkom hmotnosti za žiadnych okolností nemali stavať jeden na druhý.
- + Pre prvú pomoc má zmysel roztriediť predmety podľa stavu: Suché objekty môžu byť pripravené na medziskladovanie, vlhké/mokré predmety by mali byť včas vysušené, predmety s viditeľným napadnutím plesňou by mali byť oddelené.
- + Zavolajte na pomoc reštaurátorov/ky.

Mokro a vlhkosť podporujú rast mikroorganizmov, a preto môžu veľmi rýchlo viesť k tvorbe plesní a s tým spojených ťažkých poškodení objektov. Poradte sa s reštaurátormi!

- + Skôr než začnete, uistite sa, že máte bezpečný, suchý priestor, kam môžete predmety premiestniť.
- + Evakuovať / zachraňovať
- + Ak sú veci mokré, môžete z nich opláchnuť blato a špinu (nešúchajte po povrchu!). Ak sú objekty len vlhké alebo suché, neumývajte ich!
- + Neumiestňujte mokré predmety do uzavretých (plastových) kontajnerov.
- + Mokré predmety by mali byť čo najskôr vysušené. Sušenie na vzduchu je vhodnejšie.

- + Odsuňte ťažké predmety od stien. To zvyšuje možnosti prúdenia vzduchu a pomáha počas sušenia. Nadvihnite predmety zo zeme aby sa zvýšil prietok vzduchu.
- + Na urýchlenie sušenia v uzavretých priestoroch môžete použiť odvlhčovače. Avšak nepoužívajte klimatizáciu ani ohrievače.
- + Ak premiestňujete menšie alebo tenké predmety (papier/fotografie) poukladajte ich zadnou stranou na dosku, podnos alebo na akýkoľvek iný pevný povrch.
- + Zbierajte kúsky rozbitých predmetov do obalu a jasne ich označte.
- + Nepoužívajte dezinfekčný prostriedok na čistenie predmetov.

POZOR! Pri vysokej vlhkosti a teplote rastie plesň už po 48 hodinách. Rast plesní sa dá spomaliť chladom a vetraním!

Nižšie nájdete výber opatrení prvej pomoci pre najdôležitejšie skupiny materiálov a objektov. Odporúčané postupy sú len základné odporúčania a zákazy pri ošetrovaní vodou poškodených predmetov kultúrneho dedičstva. Nakoniec, výber opatrení primárnej starostlivosti sa deje v závislosti od situácie a závisí od druhu zbierky, povahy núdzovej situácie a rozsahu škôd. Primárna starostlivosť by mala byť poskytovaná reštaurátormi, odborníkmi, alebo v úzkej spolupráci s nimi!

Papier vo vode napučí a to spôsobuje rozpíjanie a rozpúšťanie sa atramentov a farbív. Rôzne techniky fotografickej tlače môžu vyžadovať rôzne spôsoby ošetrovania. Kontaktujte preto reštaurátorov. Ploché objekty s maľovanými alebo tlačenými povrchmi alebo inými úpravami by mali byť počas schnutia položené na savých materiáloch vždy obrazovou stranou alebo pohľadovou stranou nahor.

Jednotlivé listy alebo fotografie sa môžu sušiť prípadne tiež pomocou foto-štipcov, zavesené na šnúre na prádlo. (Notfall)

Fotografický materiál Diapozitívy a fotografické negatívy je možné opláchnuť a vysušiť na vzduchu používajúc vyššie uvedenú metódu. Fotografie by však mali byť opláchnuté pod dohľadom, ako je to pri určitých typoch fotografií, pretože vyžadujú odborné konzervátorsko-reštaurátorské ošetrovanie. (FirstAid)

POZOR!

Fotografie – citlivá vrstva sa oddeľuje (delaminuje) od papierovej podložky. Pri nekontrolovanom sušení hrozí, že filmy a fotografie sa zlepia a stvrdnú.

Plasty/plastové nosiče fotografií - väčšinu plastov voda nepoškodí. Výnimkou sú predmety z nitrátu celulózy a acetátu celulózy, ktoré vo vode veľmi napučia.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁČ: Fotografie jemne opláchnite čistou vodou. Sušte ich jednotlivo voľne na vzduchu, alebo ich zamrazte tak, že medzi ne povkladáte voskovaný papier alebo potravinársku fóliu. Rozmrazené fotografie treba prefotiť ešte za mokra (pre istotu, ak by sa náhodou procesom ďalšieho ošetrovania poškodili/zničili). Audio a video nosiče opláchnite liehom a vysušte studeným vzduchom. Filmové zvitky očistite liehom a hneď sušte počas ich pomalého prevíjania. Vlhké filmy je možné zabaliť do PE(polyetylénových) vriec a uložiť ich v chlade maximálne na 1 týždeň. Postupne ich vyberajte, čistite ale nezamrazujte.

Sklenené negatívy nezamrazujte. Zľahka ich opláchnite čistou vodou alebo liehom a voľne vysušte na vzduchu.

SKUPINA: vinylové platne, CD,DVD, audio alebo video pásky, filmy, negatívy a diapozitívy, syntetické polyméry(moderný dizajn, modely, módne doplnky

Obálky kníh môžu pri nasiakaní vody reagovať odlišne než ich hlavné telo. Lepidlá používané na viazanie kníh sa môžu rozpustiť.

Mokrú, znečistenú knihu je možné pred ich vysúšaním opláchnuť čistou, tečúcou vodou.

Pri sušení kníh na vzduchu ich možno umiestniť zvisle, v mierne roztvorenom stave. Exempláre, ktoré nie je možné postaviť, sa dajú položiť naplocho pričom sa vloží medzi každých 5 – 10 strán vrstva absorbujúceho materiálu (napr. tenký savý kartón). Vložky by sa mali pravidelne meniť. Ku koncu procesu sušenia by dosušenie malo prebiehať pod závažím, aby sa predišlo deformáciám.

V prípade natieraných papierov sa medzivrstva savého materiálu vkladá medzi všetky strany.

Na podporu sušenia používajte ventilátory. Nepoužívajte však teplovzdušné ventilátory.

Veľké množstvá premočených kníh je možné po dohode s profesionálmi zamraziť.

POZOR Zavolajte na pomoc reštaurátorov! (Notfall)

Knihy

Mokrú, zatvorenú knihu s blatom na vonkajšej strane by mala byť počas oplachovania zatvorená.

Použite tlak ruky na vytlačenie prebytočnej vody. Neotvárajte knihu a nepoužívajte príliš veľa sily pri vyvíjaní tlaku. (First Aid)

POZOR! Papier namočením stráca kompaktnosť, napučiava (nasiaka vodu). Hrozí mu napadnutie plesňami. Usňové (kožené) a pergamenové knihy sú veľmi citlivé na poškodenie vodou a plesňami. Natierané (zušľachtené, kriedové) papiere majú vyššiu nasiakavosť a citlivosť než nenatieraný papier. U natieraných papierov hrozí výrazné zlepovanie strán. Zásah je potrebné vykonať pokiaľ možno bezodkladne.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov **PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁC**: Blato zo zatvorených kníh opláchnite čistou vodou. Neoplachujte materiál, ktorý obsahuje vodorozpustné látky (atramenty, tuše, razítka, akvarely alebo veľmi krehké predmety). Mierne navlhnuté knihy a dokumenty vysušte voľne, otvorené do vejára, v chlade, s dobrou cirkuláciou vzduchu. Mokrú knihu uchovajte v čistej vode až do doby zamrzenia, maximálne ale len 48 hodín. Spisový materiál v kartónoch skontrolujte a suchý obsah preložte do suchých kartónov. Pred zmrazením knihy a dokumenty zabaľte po jednom do PE fólie. Pergameny a kožené väzby nesusť voľne na vzduchu, spolupracujte výlučne so **špecializovaným** konzervátorom-reštaurátorom, alebo ich zmrazte.

SKUPINA: knihy, výtvarné diela na papieri, spisy, albumy, herbáre, plány

Veľké mokré textilie sú ťažké a môžu spôsobiť že sa systém na zavesenie zlomí. Tkané textilie, keď sú premočené sa môžu zmrštiť/zbehnúť.

Znečistené textilie, ak sú už mokré, sa dajú na stabilnej podložke opláchnuť čistou vodou. Textilie by sa mali všeobecne sušiť čo najrýchlejšie. Nežmýkajte ich. Počas schnutia pravidelne kontrolujte rast plesní.

Ploché textilie (látky, koberce a pod.) by sa mali sušiť naplocho, a preto často vyžadujú naozaj veľké plochy.

Na dodatočné zrýchlenie schnutia sa kostýmy a textilné trojrozmerné objekty môžu vypolstrovať, alebo vypchať absorbujúcimi materiálmi alebo nylonovým tylom.

Niektoré textilie je možné zmraziť – konzultácia s reštaurátormi/kami je nevyhnutná! (Notfall)

Textil

Nestláčajte ani nežmýkajte/neskrúčajte textilie, aby ste tak odstránili prebytočnú vodu. Použite hrubé špongie na absorbovanie vody. Položte zvlhčenú, vyžmýkanú špongiu na mokrú textíliu a jemne ju pritláčajte, aby nasávala vodu. Keď je špongia plná, zoberte ju a vyžmýkajte špinavú vodu do vedra. Pred ďalším použitím ju opláchnite a vyžmýkajte. (FirstAid)

POZOR! Rozmerové zmeny, zapúšťanie farieb, napúčanie kože (usne) až totálna degradácia, biologické napadnutie(plesne, huby, baktérie) – ich následkom sú škvrny až rozpad materiálu. Zvlášť citlivé sú textilie z kombinovaných materiálov(napr. vlna a hodváb, hodváb a kovový dracún / leónska niť (kovovým drôtikom alebo lesklou fóliou obtáčaná priadza). Hrozí totálna deštrukcia citlivejšieho materiálu – napríklad sa rozpadne hodvábnny útok alebo vnútorné vlákno dracúnu, zostane vlnená osnova alebo len kovové vlákno; hrozí poškodenie koróznymi produktami kovov (práca pre špecializovaného konzervátora-reštaurátora!)

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁC: Odstráňte nečistoty – vypláchnite ich čistou studenou alebo vlažnou vodou, vlhkosť odsajte čistými utierkami. Všetko sušte naplocho na sieti z inertného materiálu, nie na priamom slnku. Neriadené sušenie horúcim vzduchom prispieva k degradácii (rozpadu textilu, stvrdnutiu kože). Optimálna RV je 50-65%. Dracouny s kovovým vláknom vysušte oddelene(potom, čo z nich špecializovaný konzervátor-reštaurátor odstráni korózne produkty z kovov). Vlhkosť z čalúnenia odsajte utierkami a nechajte voľne dosušiť.

SKUPINA: čalúnenie, tapisérie, koberce, tapety, čipky, výšivky, odevy, hračky, etnografické zbierkové predmety, zoologické preparáty

Maľby sú kvôli svojej štruktúre pozostávajúcej z rôznych materiálových vrstiev obzvlášť citlivé! Rôzne vrstvy (nosič, podklad, vrstvy farby, laku) reagujú odlišne na absorpciu vlhkosti. Sušenie obrazov by mali vykonávať reštaurátori.

Redukovať množstvo vody na povrchu je možné opatrným krátkym priložením, alebo skoro povrchu maľby nedotýkajúcim sa odsatím, odtupovaním pomocou nasiakavej hladkej špongie, textílie alebo buničiny. Nikdy povrchy mokrých obrazov neutierajte a nepoužívajte chlpaté textílie a materiály, ktoré sa môžu zachytiť do štruktúry ich povrchu. Schnutie obrazov by malo prebiehať skôr pomalšie. V závislosti od stavu a druhu obrazov by sa niektoré mali sušiť lícom dole, iné zase lícom nahor. (Notfall)

Závesné obrazy

POZOR! Plátno – nasiakanie vody a zmeny rozmerov (plátna a dubláže), biologické napadnutie. Drevo – stáčanie sa, zmršťovanie, praskanie, biologické napadnutie; podobné poškodenia platia aj pre drevotriestu (napr. MDF) a kartón s nižším rizikom popraskania. Farebná vrstva – najcitlivejšie sú gvaše, akvarely a tempery. Tvoria sa vlny, pľuzgiere, krakely, maľba praská, odlupuje sa od podkladu. Silne napučiaujú/nasiakajú farby pojené disperznými spojivami, hlavne PVAC disperziami. Relatívne najmenej citlivé sú klasické olejomaľby. Môže nastať biodegradácia organických spojív farebnej vrstvy (výkvet plesní, lokálne odfarbenie alebo vznik farebných škvŕn, belavý zákal na povrchu, rozpad častí maľby). V mraze dochádza k zamrznutiu vody vo farebnej vrstve a následne k jej popraskaniu. Laky – dlhodobé pôsobenie vysokej vlhkosti má za následok nezvratné zakalenie – „oslepnutie“ (zbelenie) terpénových obrazových lakov.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov **PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁC**: Postupuj v spolupráci so **špecializovaným** konzervátorom-reštaurátorom! Čo najrýchlejšie odnes obraz do sucha, demontuj ho z (ozdobného) rámu, ale neodstraňuj podrám (napínacie lišty). Opatrne očisti (odsaj vlhkosť opatrným „tupovaním“) čistou vlhkou hubou (len ak je to nevyhnutné), ulož ho naplocho a voľne, pomaly nechaj vyschnúť.

SKUPINA: maľba na plátne, tabuľové maľby, maľba na preglejke, kartóne

Môže to trvať dlho, kým vyschnú nástenné maľby na omietke/sádre, keďže steny/podklady absorbujú vodu. Tapety, alebo nástenné závesy z plátna môžu byť veľmi krehké, vyhýbajte sa nárazom do nich inými predmetmi, keď s nimi hýbete.

- + Nešúchajte po povrchoch. Nepoužívajte na tieto povrchy dezinfekčné prostriedky.
 - + Na podporu sušenia použite ventilátory.
 - + Odsuňte (ťažké) objekty, ako sú skrine, alebo stoly ďalej od nástenných dekorácií alebo nástenných malieb.
 - + Zavolajte reštaurátora/ku.
- (Notfall)

Drevo napučí, keď navlhne, a pri vysušaní sa môže deformovať, (stáčať, skrúcať), najmä ak schne príliš rýchlo. Počas sušenia môžu vzniknúť praskliny a škáry. Lepené spoje sa môžu uvoľniť, jednotlivé vrstvy materiálu alebo farebné vrstvy sa môžu zdvihnúť a oddeliť.

+Drevené predmety by sa mali sušiť postupne a kontrolovane, ale určite pomaly. Sušte v dobre vetraných a chladných priestoroch.

+V prípade nábytku môžete pootvoriť zásuvky a dvere, aby sa zlepšil prívod vzduchu a cirkulácia vo vnútri.

+Odnímateľné, vlhké vankúše treba odstrániť a sušiť zvlášť.

+Privolajte si na primárne ošetrovanie a sušenie reštaurátorov! (Notfall)

Drevo

POZOR! Deformácie, štrukturálne poškodenie, riziko, bio degradácie (plesne, huby, baktérie). Rozlíšte drevo bez úprav a drevo s rôznymi povrchovými úpravami (dyhované drevo – odlupovanie dýh a intarzií, plesnivenie v ploche spoja dýh, degradácia lakov, maľby a zlátenia). Polychrómovanú alebo zlátenú sochu treba chápať podobne ako tabuľovú maľbu.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov **PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁC**: Predmety jemne otri čistou vlhkou hubou a osušte. Nábytok čiastočne rozober, ak je to možné. Sušte pozvoľne na vzduchu, príp. dezinfikuj – utri liehom alebo fungicídnym prípravkom bez obsahu chlóru. Postup neaplikujte na predmety s politúrou či s lakmi, ktoré obsahujú živice – lieh by ich mohol poškodiť! Dyhy a intarzie sušte zaťažené – cez prekrytie; intarzované plochy monitoruj aj v priebehu vysychania a všetky časti odlupujúcej sa intarzie zachovaj pre neskoršie reštaurovanie **špecializovaným** reštaurátorom.

SKUPINA: nábytok, hudobné nástroje, drevené sochy, drevené sochy s polychrómiou alebo polychrómia na drevenej doske/tabuľová maľba/ikony, modely, hračky

Vo všeobecnosti, objekty vyrobené z anorganických materiálov, ako sú keramika, kov, kameň a sklo trpia pri krátkodobom kontakte s vodou menej a zvyčajne nie sú následne poškodené. Dlhší kontakt s vodou však môže spôsobiť koróziu kovových predmetov. Predmety zo železa, už skorodované kovy a upravované predmety, predmety vyrobené zo sadry a nevypálenej keramiky a keramika s nízkym výpalom sú citlivejšie na kontakt s vodou a mali by byť vysušené prioritne.

+Stojaca alebo nadbytočná voda na povrchoch by mala byť odsatá pomocou špongie, čistých handričiek, savého papiera alebo podobne. Len ťukajte/tupujte, nešúchajte.

+Predmety by mali byť počas sušenia postavené, alebo položené na savom/absorbujúcom materiáli. Tento materiál treba pravidelne vymieňať.

+Predmety by mali byť počas sušenia dobre rozmiestnené v priestore a nestáť príliš blízko seba. Počas sušenia treba zabezpečiť dobrú cirkuláciu a výmenu vzduchu.

+Aby ste predišli korózii, kovové predmety skladujte v suchých podmienkach pri nízkych teplotách.

+Zapojte reštaurátorov! (Notfall)

Kameň, keramika a sklo

Citlivé sú hlavne porézne materiály s veľkou nasiakavosťou. Pri opuke hrozí delaminácia (rozpadnutie vrstiev), pieskovce s vysokým podielom ílových minerálov podliehajú značnej hydratácii. Hrozí nebezpečenstvo zamrznutia vody v poréznych materiáloch. Žule a mramoru voda neškodí. Sadra a štika – poškodenie povrchových vrstiev a patiny; pri dlhšom pobyte vo vode hrozí rozpad vápenným štukám. Sklu, porcelánu a ďalšej keramike voda krátkodobo neškodí, môžu však byť poškodené mechanicky.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov **PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁČ:** Omy materiál čistou vodou. Pieskovcové, opukové a sadrové sochy alebo štuky vysuš pomaly na voľnom vzduchu (v zime v temperovanej miestnosti). Pomaly suš

glazovanú alebo lakovanú poréznu keramiku(hrozí odlupovanie glazúry alebo vrstvy lakov).
Dezinfikujte povrch proti rastu plesní a baktérií. Čisto sadrové povrchy bez patiny, či inej povrchovej úpravy otri roztokom bezfarebného Ajatinu, alebo liehom. **Postup len pre špecializované osoby!:**
Patinované povrchy dezinfikujte v parách 96% vodného roztoku n-butylalkoholu.

SKUPINA: sochy, reliéfy, stolové dosky, parapety, mozaiky, obklady, dlažby, zábradlia, sadra, štuky, riad, vázy, plastiky

Kovy a ich zliatiny

POZOR! Hrozí poškodenie koróziou, ktorá je urýchľovaná nečistotami v záplavovej vode (chloridy, dusičnany, sírany). Hlavný rozvoj korózie nastáva na neočistenom a nekonzervovanom povrchu kovu vo vlhkom prostredí až po opadnutí vody. Následky krátkodobého zaplavenia vodou nie sú pre masívne kovové objekty fatálne.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁC: Opláchnite materiál čistou vodou, liehom, vysušte ho na vzduchu. Predmety s odlupujúcou sa povrchovou úpravou (inkrustácie, laky, patiny) nečistite a vysušte v horizontálnej polohe. Uložte ich v suchu pri RV pod 50%. Predmety s kombináciou materiálov (napr. zbrane drevo – kov) uložte v prostredí s RV cca 50 – 60%.

SKUPINA: strojové a technologické zariadenia, zbrane, riady, plastiky, modely, hudobné nástroje, mince a pod.

Koža môže napučať, keď je mokrá a suchá sa zmrštit. Zmršťovanie sa pri rýchlom sušení zhoršuje.
+ Položte premočené kožené predmety, vrátane kníh s koženými obalmi do mrazničky.
+ Prekryte väčšie kožené predmety, najmä pozlátené kožené závesy plastovými fóliami a zavolajte reštaurátora/ku. (Notfall)

Prírodniny

POZOR! Organické materiály vo vode napúčajú a časom podliehajú hydrolýze. Prítomnosť kyslých látok vo vode tento proces urýchľuje(najviac citlivé sú vápenaté materiály ako kostry a lastúry). Hrozí mechanická deštrukcia krehkých materiálov, rozlámanie vplyvom otrasov a vibrácií. Nebezpečie biologického poškodenia; pri poklese teploty a vzniku kryštálov ľadu hrozí roztrhanie štruktúry hmoty.

Ošetrovanie – odporúčanie pre nešpecifických konzervátorov-reštaurátorov PODĽA KOLIESKA PRVEJ POMOCI A ZÁCHRANNÝCH PRÁC: Odneste prírodninu do sucha, opláchnite ju čistou vodou, uložte do suchých obalov (uchovajte identifikačné údaje z obalov). Herbáre – rastliny vyber, prelož suchým papierom, popíš a vysuš voľne na vzduchu. Pri knihe postupuj podobne ako pri papieri, tzn. prípadne zmraz. Premáčané masívne vypchaniny a trofeje vysušte oddelene od drevených podložiek. Pri manipulácii použite rukavice, zbierky môžu byť ošetrované toxickými látkami. Mokré preparáty uložte do uzavretých nádob s malým množstvom liehu. **Postup len pre špecializované osoby!:** Pri dezinfekcii organických materiálov použite pary n-butanolu alebo fungicídny prostriedok bez obsahu chlóru.

SKUPINA: botanické, entomologické, zoologické, mykologické a mineralogické zbierky

POZOR!

Podrobné a praktické odporúčania na opatrenia primárnej starostlivosti nájdete v
Einsatzhandbuch Kulturgut (Notfall)

(POZOR Podrobné a praktické odporúčania na opatrenia primárnej starostlivosti nájdete v príručke
Deployment Manual Kultúrne dedičstvo:)

Mnohé z týchto materiálov by mali byť dostupné v miestnom železiarstve.

+ Skalpel

+ Savé materiály (savý papier / savý kartón, nepotlačený kuchynský papier, nefarbené látky (plachty),
mikrovláknové utierky, froté uteráky, univerzálne handry a pod.)

+ Štetce (mäkké štetce, veľké aj malé)

+ Krabice (plastové)

+ Vedrá

+ Drevené dosky

+ Bariérová páska

- + Stoličky a stoly, skladacie / prenosné
- + Šnúra na prádlo alebo nylonové lano / štipce na bielizeň
- + Jednorazové obrúsky
- + Klíny do dverí
- + Vozíky alebo prepravky na kolesách
- + Pitná voda / balená voda
- + Núdzové osvetlenie
- + Predlžovací kábel
- + Ventilátory
- + Lekárnička
- + Baterky (a batérie)
- + Odpadkové vrecia
- + Záhradná hadica s rozprašovačom
- + Obedové boxy
- + Mop / špongie / sušiaci stojan
- + Osobné ochranné pomôcky: rukavice, Masky, ochranné obleky, prilby
- + Mraziaca taška
- + Plastové misky
- + Platne, kartónové alebo plexisklové platne
- + Nožnice
- + Mydlo
- + Lepiaca páska
- + Orezávače a čepele
- + Vysávač s HEPA filtrom
- + vysielacky
- + Vodotesné fixky a ceruzky
- + Mokro-suchý vysávač
- + Papier / Zápisníky

+ Polyetylénové fólie

Nezabudnite sa zásobiť na dlhý deň záchranných prác

Čo si vziať so sebou: ochranné pomôcky, lekárničku, jedlo a občerstvenie, pitnú vodu, fotoaparát (batérie a pamäťovú kartu) / mobilný telefón (powerbanku a nabíjačku).

Nadrozmerne objekty (vyžaduje to dvoch ľudí)

Ak je predmet príliš veľký alebo ťažký na to, aby sa dal vložiť do podnosu, keď sa to dá, položte ho blízko zdroja tečúcej vody. Jeden človek môže predmet pridržovať, zatiaľ čo iná osoba predmet oplachuje pomocou jemného prúdu vody. Ak nie je k dispozícii hadica alebo potrubie, namočte špongiu v čistej vode a žmýkajte ju ponad predmet, alebo použite malú nádobu na opatrné nalievanie vody na povrch. Po omytí predmet jemne osušte hubkami alebo savou handričkou.

Federálna núdzová situácia Ministerstva vnútornej bezpečnosti Manažérska agentúra. 2018. Znovuzískanie vzácnych dedičstiev Z povodňových vôd. Washington, DC, Ministerstvo zahraničných vecí USA Ministerstvo vnútornej bezpečnosti. Dostupné na: <https://perma.cc/XY64-GPM6> Levitan, A. 1993. Núdzové ošetrenie vodou nasiaknutých nábytkov a drevené predmety. Ochrana Národnej správy parkov O Gram, 7(7). Washington, DC, Ministerstvo vnútra USA. Dostupné na: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ> Štátna knižnica Queenslandu. 2014a. Starostlivosť o vaše zbierky: Zachraňovanie vodou poškodených zbierok. Brisbane, Queensland Vláda. Dostupné na: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

Sušenie mokrých predmetov na vzduchu

Predmety kultúrneho dedičstva sú často vyrobené z kompozitných materiálov a preto by sa mali sušiť za kontrolovaných podmienok, kde možné. Jednou z najjednoduchších metód sušenia predmetov je aby ich vysušil na vzduchu.

Podmienky pre sušenie predmetov na vzduchu:

- Nájdite chladné a suché (nie vlhké) miesto. Ak je to možné, získajte nejaké výkonné odsávacie ventilátory a odvlhčovače, aby sa zabezpečilo, že je dostatočná cirkulácia vzduchu a nízka relatívna vlhkosť v miestnosti kde pracujete. Ak nemôžete získať priemyselné ventilátory a odvlhčovače, aspoň sa uistite, že miestnosť je dobre vetraná, alebo použite malé prenosné ventilátory.
- Vyhnite sa vystavovaniu sušených predmetov priamemu slnečnému žiareniu. Vyhybanie sa priamemu slnečnému svetlu zabráni bieleniu predmetov, alebo zmene tvaru počas procesu sušenia.
- Ak je to možné, na úsporu miesta použite sušiacie sitá a policové/etážové vozíky na sušenie viacerých malých predmetov.

Kovy

Kovy korodujú, ak sú príliš dlho mokré alebo vlhké. Suché kovové predmety čo najrýchlejšie. Používajte mäkké uteráky a bavlnené plachty na vstrebávanie vlhkosti a podporné predmety, keď schnú. Použite prenosný ventilátor ak je potrebné urýchliť proces.

Keramika a sklo

Používajte mäkké uteráky a bavlnené plachty na absorbovanie vlhkosti a podporu krehkej keramiky a sklenených predmetov počas ich sušenia. Vymeňte sušiacie materiály, keď už nedokážu absorbovať viac vlhkosti.

Kosti a slonovina

Použite hubky na odstránenie vlhkosti z predmetov z kostí a slonoviny. Položte polyesterovú sieťku alebo voľné polyetylénové fólie na vrchnú časť predmetov, aby sa spomalil proces ich schnutia. Pri príliš rýchlom sušení kostí alebo slonovina môžu popraskať a skrehnúť.

Textil a koža

Podložky na textílie a kožené predmety s absorpčnými nefarbenými materiálmi, napríklad savý papier, biele uteráky a bavlnené plachty. Sušte v podobe, v akej ich nájdete, v plochej horizontálnej polohe. Nesnažte sa predmet tvarovať počas schnutia.

Objekty rastlinného pôvodu

Použite savý papier, napríklad kuchynské utierky, aby ste odstránili prebytok vlhkosti z predmetov vyrobených z rastlinných vlákien, napríklad prútených košov. Položte polyesterovú sieťku na vrch objektov, aby ste kontrolovali proces sušenia. Nesnažte sa oddeliť časti alebo pretvarovať/formovať predmet počas sušenia.

Knihy

Ak je kniha mierne mokrá a má pevný chrbát a obal, položte ju chrbtom na čistý a rovný povrch, otvorte a rozvejte ju aby uschla. Knihy, ktoré sú úplne mokré, by sa mali sušiť horizontálne. Odstráňte prebytočnú vlhkosť obalením knihy do hygroskopického nezafarbeného papiera, napríklad do savého papiera/pijaku. Pri sušení tlačných kníh vkladajte savý papier medzi časti knihy, aby vysušil stránky efektívnejšie. Uistite sa, že vkladací materiál je narezaný o niečo väčší ako kniha, aby absorboval vlhkosť, a uistite sa, že nesiahla až dovnútra k chrbtici. Toto pomôže aby sa zabránilo deformácii chrbtice. Keď je materiál vložený na vysušenie už príliš mokrý, vymeňte ho. Ak sú stránky knihy vyrobené z lesklého papiera, použite polyesterovú sieťku ako materiál na vkladanie medzi stránky. Pri knihách, kde je obal farebný, vložte mraziaci papier medzi obálku a strany vo vnútri, aby sa zabránilo prenosu farbiva a zafarbeniu.

Maľba, umelecké diela na papieri a fotografické materiály

Keď sa to dá, vyrámujte obrazy, umelecké diela a fotografie z poškodených rámov. Ak sú umelecké dielo alebo fotografia prilepené k rámu nepokúšajte sa ich odlepiť. Len pod dohľadom opatrne demontujte obrazy, umelecké diela a fotografie z ich podložiek alebo napínacích podrámov. Suché fotografie, maľby a umelecké diela ukladajte otočené lícom nahor. Použite polyesterové sieťky alebo

savé papiere, ako je savý papier na podporu diel umenia na papieri, plátne a textíliách. V prípade umeleckých diel a fotografií stále pripevnených na skle, sušte lícom nahor v horizontálnej polohe. Vyhýbajte sa priamemu slnečnému žiareniu.

(Rada pre zbierky dedičstva. 1998d. reCollections: Starostlivosť o Zbierky po celej Austrálii – Správa zbierok. Canberra, Rada pre zbierky dedičstva. Dostupné na: <https://perma.cc/5NAY-J562>)

Ak je dostupná, najúčinnším spôsobom stabilizácie je lyofilizácia veľkého množstva organických predmetov a knižničných a archívnych materiálov, ktoré boli poškodené vodou. Lyofilizácia odstraňuje ľad z materiálu a premieňa ho na paru. Vákuové lyofilizovanie je rovnomerné efektívnejšie a urýchľuje proces sušenia odstránením vzduchu aj vodnej pary z materiálu.

Lyofilizácia a skladovanie organických materiálov pri nízkych teplotách

Po havarijnej udalosti bude viac času na získanie financií na obnovu poškodenej infraštruktúry, čím sa následne pomáha reštaurovaniu získaných materiálov v stabilnom prostredí. Kompozitné predmety vyrobené z materiálov, ako sú drevo, slonovina, kosť a papier sa môžu počas lyofilizácie zdeformovať. Deformácia je spôsobená rôznymi absorpčnými vlastnosťami materiálov, často vedie k nerovnomernému vysychaniu.

Mrazenie

Optimálna teplota pre zamrazenie je -20 až -30°C. Najvhodnejšie je prúdové mrazenie pri 50°C a po zamrazení sa materiál udržiava pri -18°C. (Koliesko)

Príprava objektov na zamrazenie

- Keď si zorganizujete mrazničku skladovaciu plochu, všimnite si Špecifikácie obalového materiálu mrazničky. Mal by si Zistite tieto informácie od spoločnosti, ktorá poskytuje túto službu. Vo všeobecnosti robustné vlnité stroje kartónové krabice alebo plastové debny na mlieko, chlieb či ovocie sú Vhodné na skladovanie mokrých materiálov v mrazničkách.
- Zabezpečte, aby ste mali prístup k chladiarenským vozidlám na prepravu mokrých materiálov do skladu.
- Neoplachujte ani neumývajte veľké množstvá krehkých organických materiálov.
- Knihy treba baliť pevne, chrbtom dole, aby sa predišlo ich deformácii počas schnutia.
- Použite papier na mrazenie alebo tašky na oddelenie špeciálnych predmetov, ako sú knihy v koženej väzbe. Označte, ktoré objekty sú prioritné, ktoré je potrebné skontrolovať počas lyofilizácie.

(Poškodenie a zhoršenie stavu Austrálsky inštitút pre konzerváciu kultúrnych materiálov. 2017. Vizuálny slovník. Canberra, Austrálsky inštitút pre Konzervácia kultúrneho materiálu. Dostupné na:

<https://perma.cc/4P8N-5GBP> Kanadský inštitút ochrany prírody. 2017. Agenti zhoršovania. Ottawa, minister verejných prác a vlády Kanady. Dostupné na: <https://perma.cc/S65F-KNA5> Starostlivosť o zbierky kultúrneho dedičstva Kanadský inštitút ochrany prírody. 2017. Starostlivosť o predmety a Vymáhanie. Ottawa, minister verejných prác a vlády. Dostupné na: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU> Rada pre zbierky dedičstva. 1998a. reCollections: Starostlivosť o Zbierky po celej Austrálii – starostlivosť o kultúrny materiál 1. Canberra, Rada pre zbierky dedičstva. Dostupné na: <https://perma.cc/9DS2-DRPA> Rada pre zbierky dedičstva. 1998b. reCollections: Starostlivosť o Zbierky po celej Austrálii – starostlivosť o kultúrny materiál 2. Canberra, Rada pre zbierky dedičstva. Dostupné na: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>